

bestand preek 24 (een bewerking van preek 17 over Van Gogh/het licht)

VINCENT VAN GOGH.

1.

U heeft deze afgelopen maanden ook vast veel over Vincent van Gogh gehoord. Misschien heeft u zijn schilderijen gezien, of bent U naar de grote tentoonstelling in Amsterdam geweest. Het is dit jaar 100 jaar geleden dat hij stierf. Vandaar die enorme aandacht voor hem; tot in het overdrevene toe, dat moet gezegd, wannier je leest dat zijn schilderijen voor tientallen miljoenen guldens worden verkocht. Vincent die met zijn schilderkunst probeerde het 'gewone leven' weer te geven, nu als idool. De 'boerenschilder' (zaaiers, maaiers, aardappeleters) als absolute toppe: het is echt teveel van het goeie. Maar toch, we laten ons niet afleiden door de commercie.

2.

Sinds ik me jaren terug meer in hem verdiepte, is er een wereld voor me opengegaan. Want meer dan wie ook is Vincent een vertolker van het evangelie-verhaal. Niet dat hij, zoals bijvoorbeeld Rembrandt, veel bijbelse taferelen schilderde; integendeel, maar in zijn werk klinken de diepe ondertonen van het evangelie, er is en blijft de kleurrijke de ontmoeting met de Eeuwige.

3.

Heel kort iets over Van Gogh. Opgegroeid in een pastorie in Brabant. Daarna werkzaam in de kunsthandel. Als een rode draad door zijn leven lopen zijn pogingen om relaties met vrouwen aan te gaan: om vele redenen lukt het steeds niet. Van jongsafaan is hij gegrepen door het evangelie. Hij wil dominee worden. Moet van die poging afzien; theologie vindt hij te saai, te veel met het hoofd en te weinig met het hart. Maar hij kan evangelist worden, eerst in Engeland, daarna onder de doodarme mijnwerkers in de Borinage in België. Hoe hij zich inzette voor deze arme sloebers, een met hen werd is waarlijk indrukwekkend.

Maar hij wordt afgezet. Zijn 'kerk' vindt dat hij te ver gaat: dat vinden kerken vaak, je moet maar niet al te concreet worden. Dan LIJKT het alsof het 'thema' geloof en godsdienst uit zijn leven verdwijnt. Zijn eigenlijke 'roeping' ligt in het schilderen. Tijdens zijn leven krijgt hij nauwelijks erkenning. Men vond hem raar, excentriek, zijn schilder'kunst' maar mal. Dat hij nieuwe wegen in de kunst baande werd na zijn dood erkend. Hij is vroeg gestorven, 37 jaar oud, met een revolver schoot hij op zichzelf, en stierf enkele dagen later. Hij heeft enorm veel geschilderd. Van Gogh moest en zou 'het Leven', de 'Liefde' op het doek krijgen. In Zuid-Frankrijk werd hij geestesziek, verbleef in een inrichting. Naast de schilderijen zijn er de vele honderden brieven die hij aan zijn broer Theo schreef. Uit schilderijen en brieven komt een mens naar voren die zoekt; Vincent van Gogh was een zoeker, een pelgrim, rusteloos trekkend van stad naar stad. Altijd onderweg, arm en berooid ging hij van land naar land. Vincent zien en lezen, dat is een verrassing, een surprise die uw en mijn leven ook een beetje 'in kleur' brengt.

4.

Het godsdienstige is nooit uit Vincent's leven weggeweest; steeds meer komt in indrukwekkende studies aan het licht hoezeer in zijn schilderijen de geest van het evangelie aanwezig is. Daarom spreken we vandag over hem, omdat hij ons kan helpen Christus te verstaan.

Ik heb een reproductie meegebracht. Laten we gaan kijken. Soms hebben woorden het nodig dat ze ondersteund worden met beelden. U kent dat wel, soms kan een beeld meer zeggen dan een heel lang verhaal. Een plaatje, een televisie-beeld, een krantefoto: in een oogopslag snap je het.

5.

Het schilderij is een van de laatste doeken van Vincent. Het draagt de titel:

'Korenvelden onder dreigende luchten met kraaien'.

Het is een angstig schilderij. Het geeft helemaal zijn gemoedstoestand weer, vlak voor het dramatische pistoolschot dat hij op zichzelf richtte in 1890. Hij overleed aan de verwondingen. Op het doek drijven donkere wolken door een rusteloos- grijs-blauwe lucht. Kraaien, met enkele felle penseelstreken neergezet, schreeuwen de dood door het fletse geel van het koren. Zelfs het geel dus, de meest typerende kleur van Van Gogh, ligt er aangeslagen bij. Het landschap bezwijkt bijna onder de zwaarte van de doodsdreiging. Geel, dat is licht, dat is de uitbundige Franse zon. Gele zonnebloemen; in eindeloze variaties schildert en tekent Van Gogh deze bloemen. Open, dicht, uitgebloeid of verlept, steeds is er op een of andere manier toch de weerspiegeling van de zon in te zien. Maar in dit laatste schilderij lijkt alles verpletterd te worden,

doodgedrukt, geen uitzicht meer, alleen het zwarte gat van een naderend einde.

6.

Zelden zal iemands leven zo intens be- en geleefd worden. Wat heeft deze kunstenaar diep geschouwd. Dwars door de dingen heen zag hij verten en vergezichten die hij in beelden trachtte te vatten. Niet overeenkomstig hetgeen waargenomen wordt schilderde hij. Zoals bijvoorbeeld bij oude schilders als Frans Hals. Van Gogh wilde niet zozeer de dingen precies zo schilderen als hij ze zag, nee, hij wilde er iets aan toevoegen; hij wilde de WAARHEID schilderen, met zijn doeken wilde hij het levens-licht reflekeren. Van Gogh schilderde ook 'van onderen', d.w.z. hij had oog voor gewone mensen, vooral in hun vaak berooide situatie. Gisteravond nog was ik in het Frans Hals-museum: dat is kunst 'van boven'; de Gouden Eeuw van Nederland, schuttersstukken en regentestukken.

7.

Vincent zijn manier van kijken en observeren, als we dat zouden kunnen leren. Zo naar mensen en dingen kijken als Vincent deed. Inderdaad, hij heeft geprobeerd zo naar het leven te kijken als Jezus deed, vol liefde en mededogen. Ook in zijn schilder-kunst is hij toch een beetje evangelist gebleven.

Ik weet niet of U in de gelegenheid bent om langzaam te bladeren in reproductie-boeken van Van Gogh. De beelden langzaam op U laten inwerken, proberen te begrijpen wat hij wil uitdrukken. Soms kan lezen een moeizame bezigheid zijn. Misschien is het daarom fijn naar tekeningen of schilderijen te kijken. In goede schilderijen zit zelfs vaak maar dan een verhaal. Met name bij Van Gogh zullen we niet uitgekeken raken. Waarom niet?

Omdat het geel van de lichtglans dan ook ons meeneemt en te pakken krijgt. Van kunst kan een troostende werking uitgaan. Iets heel moois kan je opbeuren, een goed stuk muziek bijvoorbeeld.

8.

Van Gogh zijn leven eindigde nogal droevig. Ook onze levens kennen momenten, soms hele lange momenten dat het licht uitblijft. En met de profeet Jesaja schreeuwen we het uit:

'Hoe ver is de nacht, hoe ver
wachter, hoe ver is de nacht? De morgen komt, zegt de wachter,
maar nog is het nacht.'

Nee, laten we niet de donkere kanten in ons leven wegduwen. Sterker nog, pas in het licht blijkt hoe donker het was. Daarom wisselen die kleuren bij Van Gogh zich zo fel af. Daar alleen, in de zon komt aan het licht wat ons bedrukt en benauwd maakt. De kraaien die de dood verkondigen ontmoeten we persoonlijk en maatschappelijk. Of ze nu apartheid, oorlogsgeweld, racisme, sexismen of een niets ontziend kapitalisme heten, allen strekken hun begerige klauwen naar ons uit.

Daar helpt alleen de milde zon van Gods eeuwige liefde tegen. Soms dreigen kraaien te winnen, ons korenveld (onze wereld, ons persoonlijk leven) een chaos. Maar heel vaak opent zich een zonnebloem;

'er zij licht', als op de eerste scheppingsdag. Wij bidden om die lichtglans in ons leven. De bijbel leert ons dat er in ieder geval een 'stille vaste ster' (gez. 483) nooit meer zal ophouden te schijnen. Er is Een geweest die de brandende liefde van God heeft opgevangen en aan ons doorgeeft van dag tot dag.

Christus zegt:

'IK ben het Licht van de wereld; wie Mij volgt, zal nimmer in de duisternis wandelen, maar hij zal het licht des levens hebben' (Joh. 8:12). Dat wij dat licht van Christus mogen ervaren, al is het elke dag maar een heel klein beetje. Zo nu en dan een glimp. In gebed, in het zingen met elkaar, alleen of hier samen in deze kerkdienst. En dat wij dan op onze beurt ook weer dat licht weerkaatsen en doorgeven, want de liefde van God wordt het meest manifest in en tussen mensen, daar wil zij werkelijkheid worden.

Wij zijn begonnen met een beeldend kunstenaar, laten wij eindigen met een dichter, de dichter van de psalmen:

Psalm 36:6-10

Heer, hemelhoog is uw goedertierenheid,
uw trouw reikt tot de wolken;
uw gerechtigheid is als de bergen Gods,
uw gericht is een geweldige watervloed.
Mens en dier verlost Gij, Heer.
Hoe kostelijk is uw goedertierenheid, o God;
daarom schuilen de mensenkinderen
in de schaduw van uw vleugelen;
zij laven zich aan het vette van uw huis,
Gij drenkt hen met de stroom van uw lieflijkheden.
WANT BIJ U IS DE BRON DES LEVENS,
IN UW LICHT ZIEN WIJ HET LICHT.

Huib Oosterhuis

'Alles zal zwichten en verwaaien
wat op het licht niet is geijkt.
Taal zal alleen verwoesting zaaien
en van ons doen geen daad beklijft.
Veelstemmig licht, om aan te horen
zolang ons hart nog slagen geeft.
Liefste der mensen, eerstgeboren,
licht, laatste woord van Hem die leeft.'

'Maar de weg die ik ga, moet ik aanhouden;
als ik niets doen, als ik niet studeer,
als ik niet zoek, ben ik verloren. Dan ben ik te beklagen!'

(Van Gogh, Taschen Librero, blz 15)